

Anna Mierzejewska

Streszczenie rozprawy doktorskiej zatytułowanej:

**Ocena bezpieczeństwa działalności
banków komercyjnych na rynku kapitałowym**

Promotor:

dr hab. Małgorzata Tarczyńska-Łuniewska, prof. US

Szczecin 2017

STRESZCZENIE

Przystępując do badań poświęconych bezpieczeństwu banków komercyjnych na rynku kapitałowym podkreślić należy fakt, że stanowią one zasadniczą część gospodarek poszczególnych państw, pełniąc jednocześnie rolę swoistego „krwioobiegu” i gwaranta sprawnego działania struktur państwowych. Wiąże to ich działalność z przemianami gospodarczymi, przyczyniając się do osiągnięcia wyższego poziomu rozwoju państw i ich obywateli, korzystających powszechnie z usług bankowych.

Wielkość aktywów banków i ich udział w kapitalizacji spółek giełdowych bezsprzecznie powoduje, że banki są ważnym uczestnikiem rynku kapitałowego. Stwierdzenie to legło u podstaw badań nad bankami osadzonymi w realiach rynku kapitałowego i jako takie przyczyniło się do wyznaczenia zarówno tytułu niniejszej dysertacji, jak i merytorycznego zakresu rozważań w niej zawartych. Brak opracowania monograficznego poświęconego wprost bezpieczeństwu banków jako instytucji zaufania publicznego, uznano za wystarczające uzasadnienie badań nad tym zagadnieniem. Niniejsza dysertacja stanowi próbę wypełnienia luki w tym zakresie.

Ze względu na fakt, że aktywność banku dotyczy – prócz tradycyjnej działalności depozytowo-kredytowej, także i działalności na rynkach kapitałowych – potrzebne jest zastosowanie podejścia bardziej kompleksowego, które uzupełniałoby rozwiązania zaproponowane przez instytucje nadzoru finansowego. Stąd działalność *stricte* bankowa musi zostać uzupełniona w zakresie monitorowania, szacowania i oceny ryzyka banków-spółek giełdowych, związanych z nieustanną zmianą kursów ich akcji na rynku kapitałowym o modele rynku kapitałowego.

Niniejsza praca stanowi propozycję przedstawienia owego kompleksowego podejścia, poprzez zaproponowanie narzędzi odnoszących się do sposobów szacowania ryzyka, co w obliczu rozbieżności w literaturze przedmiotu, będących pochodną braku jednego modelowego sposobu w tym zakresie, stanowi wystarczający powód do podjęcia badań.

Głównym celem pracy jest zatem **przedstawienie i ocena użyteczności wybranych narzędzi szacowania ryzyka banku, które służyć mają ocenie jego bezpieczeństwa finansowego**. Realizacja głównego celu nie będzie jednak możliwa bez zrealizowania celów pośrednich, do których zaliczono:

- 1. przedstawienie aktywności banków na rynku kapitałowym w Polsce jako rezultatu rozwoju bankowości,**

2. **wskazanie ryzyka jako istotnego czynnika bezpieczeństwa banku-spółki giełdowej,**
3. **ukazanie regulacji i zasad szacowania oraz ograniczania ryzyka bankowego w ramach międzynarodowych i polskich regulacji nadzorczych,**
4. **przedstawienie metod pomiaru ryzyka działalności banku na rynku kapitałowym,**
5. **pomiar ryzyka banków-spółek giełdowych za pomocą wybranych metod.**

Z głównym celem pracy wiąże się przyjęta hipoteza badawcza, opierająca się na stwierdzeniu, że **ocena bezpieczeństwa finansowego banku-spółki giełdowej wymaga zastosowania odpowiednich narzędzi szacowania ryzyka. Narzędzia te odnoszą się do dwóch istotnych obszarów jego działalności: działalności bankowej oraz aktywności banku na rynku kapitałowym.**

Tak nakreślona hipoteza wymusza rozpatrzenie szeregu hipotez szczegółowych, co w dalszej kolejności pozwoli na weryfikację podstawowej hipotezy badawczej. Hipotezy szczegółowe ujęte zostały następująco:

- I. **stawiane bankom przez przepisy ustawy Prawo bankowe, Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego oraz Komisję Nadzoru Finansowego wymogi stanowią wyznacznik działalności banku, nie precyzując jednak metod ograniczania ryzyka, związanego z działalnością banku na rynku kapitałowym,**
- II. **jednym z istotnych kierunków rozwoju banków jest ich aktywny udział na rynku kapitałowym, warunkowany koniecznością poszukiwania kapitału,**
- III. **ryzyko jest jedną z głównych determinant bezpieczeństwa działalności banków komercyjnych - spółek giełdowych,**
- IV. **siła fundamentalna banku jest istotną determinantą ich bezpieczeństwa finansowego,**
- V. **wyselekcjonowane metody pomiaru ryzyka banku-spółki giełdowej umożliwiają oszacowanie i ocenę tego ryzyka w wielu wymiarach.**

Wyznaczonym celom oraz przyjętym hipotezom podporządkowano układ pracy. Rozprawa doktorska składa się z pięciu rozdziałów i ma charakter teoretyczno-empiryczny, a jej układ został dostosowany do przyjętych założeń wyjściowych. I tak, w rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Problematyka funkcjonowania banków na rynku papierów wartościowych (kapitałowym) w Polsce* zawarto rozważania teoretyczne, dotyczące rozwoju bankowości w Polsce i na świecie, której rezultatem jest aktywne uczestnictwo sektora bankowego na rynku kapitałowym. Rozdział drugi - *Istota bezpieczeństwa działalności*

banków uczestników rynku kapitałowego skupia się na kwestiach dotyczących istoty bezpieczeństwa banków. W rozdziale trzecim o tytule: *Regulacje i zasady dotyczące szacowania ryzyka bankowego*, zaprezentowano międzynarodowe standardy i regulacje nadzorcze odnoszące się do ograniczania ryzyka banku oraz polskie rozwiązania instytucjonalno-prawne w tym zakresie. W rozdziale czwartym, poświęconym *Wybranym metodom pomiaru ryzyka działalności banków na rynku kapitałowym* zaproponowano mierniki niezbędne w procesie analizy siły fundamentalnej spółki-banku, rezultatu jego działalności depozytowo-kredytowej, stanowiące kryteria oceny stanu jego bezpieczeństwa, a odnoszące się do wielkości majątkowo-finansowo-ekonomicznych. W rozdziale piątym natomiast, który zawiera *Empiryczną ocenę bezpieczeństwa finansowego (ryzyka) działalności banków komercyjnych notowanych na GPW SA w latach 2010-2016* przedstawiono metodologię i wyniki badań empirycznych, dotyczących oceny siły fundamentalnej spółek-banków w oparciu o kryteria służące do oceny obszarów odpowiadających ich bezpieczeństwu (adekwatności kapitałowej, płynności, jakości aktywów, rentowności), a także – co szczególnie cenne – dokonano rankingu banków, poprzez zastosowanie taksonomicznej miary atrakcyjności inwestycji TMAI. Poprzez miernik siły fundamentalnej ukazano poziom bezpieczeństwa banków.

Warto odnotować, że część teoretyczną pracy oparto na polskich i zagranicznych publikacjach z dziedziny nauk ekonomicznych z obszaru bankowości oraz finansów. Dokonano także analizy ekonomicznej oraz prawnej, wykorzystując dzieła zwarte i artykuły naukowe oraz obowiązujące akty prawne, zarówno międzynarodowe, jak i polskie. W części empirycznej natomiast badaniom zostały poddane banki notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych SA w Warszawie, które są spółkami krajowymi i które w latach 2010 -2016 przynależały do sektora banków i wchodziły w skład indeksu WIG-banki.

Wyniki badań zaprezentowano w formie opisowej, a także w formie tabel i wykresów. Podjęte rozważania dotyczące analizy i oceny siły fundamentalnej banków-spółek giełdowych, stanowiące podstawę oceny stanu bezpieczeństwa badanych banków z punktu widzenia ich działalności bankowej oraz zaproponowane miary szacowania ryzyka banków, związanego z ich działalnością na rynku kapitałowym, mogą wzbogacić praktyczną i teoretyczną wiedzę z tego zakresu.

Przeprowadzone rozważania o charakterze teoretyczno-empirycznym potwierdziły zasadność i prawidłowość postawionych we wstępie pracy hipotez badawczych. Co za tym idzie, podjęte analizy dały merytoryczną podstawę do stwierdzenia, że główna hipoteza badawcza, została zrealizowana. W pracy bowiem nie tylko przedstawiono, ale także i

dokonano oceny użyteczności narzędzi szacowania ryzyka banku-spółki giełdowej, służącego ocenie jego bezpieczeństwa finansowego. Prowadzone badania umożliwiły ponadto realizację wszystkich hipotez szczegółowych.

Śledząc ewolucję bankowości na przestrzeni setek, a nawet tysięcy lat, zauważalne są zmiany, które koncentrowały się wokół takich zagadnień, jak miejsce i rola banku w gospodarce państwa, oferowane przez bank produkty czy miejsca i sposoby ich dystrybucji. Wszystko to dokonywało się w zorientowaniu na zaspokojenie potrzeb zarówno właścicieli banku, jak i jego klientów. Światowy postęp, w którym banki aktywnie uczestniczyły, jak i zmiany, które zachodziły w nich samych, przyczyniły się do tego, że współcześnie banki są nowoczesnymi, prężnie działającymi przedsiębiorstwami, wyposażonymi w znaczne – choć nie własne – kapitały. Z upływem lat z uwagi na specyfikę ich działalności, dotyczącą możliwości gromadzenia pokaźnych, powierzanych im przez interesariuszy zewnętrznych kapitałów, oczywistym stał się fakt, że przedsiębiorstwa te – dzięki nagromadzonym aktywom dokonują przekształcenia w spółki akcyjne. Do przemiany tej przyczynił się również postępujący na przestrzeni lat rozwój giełd papierów wartościowych.

Dało to początek dla nowych przedsięwzięć, w które zaangażowały się banki na rynku papierów wartościowych. Śledząc ich rozwój, jak i ewolucję rynków kapitałowych, stało się niemal naturalną kolejną rzeczą, że tak zasobne kapitałowo przedsiębiorstwa z upływem lat staną się aktywnym uczestnikiem rynków kapitałowych.

Dziś aktywność banków przejawia się w wielu obszarach, które oferuje rynek kapitałowy, a spośród których najistotniejszym jest przybrana przez banki rola emitenta papierów wartościowych. Znajduje to potwierdzenie w fakcie, że banki są obecnie na czele listy największych pod względem wielkości aktywów i najbardziej płynnych spółek GPW w Warszawie.

W posiadaniu banków znajdują się środki powierzane im przez ich klientów w formie depozytów, bądź przekazywane przez banki klientom do dyspozycji w formie kredytów, z czym związane jest ryzyko ich wycofania bądź niespłacenia. Obrót obcym kapitałem niesie za sobą niebezpieczeństwo zachwiania równowagi finansowej banku. Ustalono, że ryzyko towarzyszy każdej podejmowanej przez bank działalności i od sprawnego nim zarządzania zależy poziom bezpieczeństwa banku. Sporządzono zwartą i wielokryterialną klasyfikację ryzyka, odnoszącą się jednocześnie do działalności depozytowo-kredytowej banku, jak również do działalności banku jako emitenta. Znajomość rodzajów ryzyka i umiejętność zarządzania nimi jest nie tylko pomocna przy wyznaczaniu optymalnych decyzji banków, dotyczących realizacji ich strategii rozwoju, uwzględniającej działalność bankową, ale

jednocześnie jest podstawą szukania źródeł sukcesów banków jako emitentów w ich działalności na rynkach kapitałowych.

Do utrzymania ryzyka na bezpiecznym poziomie służą obowiązujące normy ostrożnościowe i obostrzenia nakładane na banki przez ustawodawcę. Dlatego też dokonano deskrypcji najistotniejszych wytycznych, nakazów i rekomendacji, które stanowią spójną koncepcję prawną i faktyczną w przedmiocie obowiązywania regulacji i wytycznych w odniesieniu do identyfikacji i kwantyfikacji różnego rodzaju ryzyk, jakie bankom towarzyszą zawsze wtedy, gdy realizują one działalność depozytowo-kredytową. Ze względu na fakt, że banki w wyniku ewolucyjnego rozwoju, poszerzyły zakres swojej *stricte* bankowej działalności o uczestnictwo na rynku kapitałowym, pojawił się nowy obszar do analiz, jakim jest ryzyko banku-spółki giełdowej, wynikające z pełnionej przez nie roli emitenta papierów wartościowych. W tym kontekście zaproponowano zestaw wskaźników służący ocenie ryzyka banków-spółek giełdowych w obu obszarach działalności bankowej oraz aktywności banku na rynku kapitałowym jako emitenta.

Dalej ustalono, że do oceny działalności bankowej służy analiza i ocena siły fundamentalnej banków-spółek giełdowych, stanowiąca – co szczególnie ważne – podstawę oceny stanu bezpieczeństwa finansowego badanych banków. Przeprowadzone badania analityczne pozwoliły w poszczególnych bankach dokonać wstępnej syntetycznej oceny zagrożeń, obszarów źródeł ryzyka oraz wskazały kierunki dalszych badań analitycznych. Zestaw zaproponowanych wskaźników dał nie tylko pełniejszą informację w zakresie istniejącego ryzyka bankowego poszczególnych banków, ale również pozwolił na wstępne porównanie z innymi bankami.

Należy podkreślić, iż wykrycie źródeł ryzyka umożliwia podjęcie działań korygujących i dalsze monitorowanie jego zmian. Stąd ocena ryzyka działalności banku nie może się opierać jedynie na podstawie wskaźników narzuconych lub rekomendowanych przez KNF, a odnoszących się do adekwatności kapitałowej banku. Obraz ryzyka banku, związanego z jego działalnością depozytowo-kredytową może ulec znacznej zmianie, jeśli poddamy analizie również trzy dodatkowe obszary, tj. płynność, jakość aktywów oraz poziom aktywów zagrożonych i rentowność majątku i kapitałów.

Przeprowadzone badania wykazały, że na ocenę poziomu bezpieczeństwa (ryzyka) finansowego banków-spółek giełdowych w formie rankingu pozwalają metody taksonomiczne, zaś wskaźnik siły fundamentalnej wyznacza poziom tego bezpieczeństwa.

Należy podkreślić, że badania empiryczne dowodzą użyteczności miar wrażliwości, zmienności i zagrożenia w ocenie ryzyka banków-spółek giełdowych. Zastosowanie tych miar

umożliwiło ocenę atrakcyjności akcji banków na giełdzie przez inwestorów. Stworzyło to możliwości oceny ryzyka banku-spółki giełdowej w odniesieniu do jego kapitału upłynnionego na giełdzie w postaci akcji na podstawie: stóp zwrotu z akcji banku i związanego z tym ryzyka, tj. zależności poziomu wartości akcji od tendencji rynkowych, ryzyka w odniesieniu do dochodowości oraz rozkładu stóp zwrotu. Dokonana ocena atrakcyjności akcji na podstawie analizy zmiennych przekłada się na notowania tych akcji, a następnie na poziom kapitału akcyjnego (podstawowego) oraz związanych z tym poziomem wskaźników oceny banków.

Przeprowadzone badania empiryczne wskazały również, że do oceny bezpieczeństwa banku-spółki giełdowej z punktu widzenia jego przewagi konkurencyjnej oraz atrakcyjności inwestowania w akcje banku, zarówno w odniesieniu do innych spółek giełdowych, jak i spółek sektora bankowego, niezwykle użyteczne jest zastosowanie map dochód-ryzyko.